

Sisukord

Esiajalugu

Elu kujunemine	11
Vanem kiviaeg	12
Keskmine- ja noorem kiviaeg	14
Orient	16
Euroopa pronksiaeg	18
Rauaaeg. Kimmerlased ja sküüdid	20

Kõrgkultuurid

Egiptus I (3000–1570 eKr)	22
Egiptus II (1570–332 eKr)	24
Mesopotaamia I (III at eKr)	26
Mesopotaamia II (II at eKr)	28
Mesopotaamia III (I at eKr)	30
Indoeurooplased. Kreeta (2600–1425 eKr)	32
Väike-Aasia (u 2000–546 eKr)	34
Palestiina I (1500–587 eKr)	36
Palestiina II (539 eKr–133 eKr). Foiniikia	38
Hiina (1500 eKr–220 pKr)	40
India (3000 eKr–u 700 pKr)	42
Pärsia maailmariik (559–330 eKr)	44

Vana-Kreeka

Mükeene ajastu (2500–1150 eKr)	
Ränded	46
Riigivormid. Religioon	48
Kolonisatsioon (750–550 eKr)	
Joonia (kuni 500 eKr)	50
Peloponnesos (kuni 500 eKr)	52
Ateena (kuni 500 eKr)	54
Kreeka-Pärsia sõjad	
Ateena mereliit (5. saj eKr)	56
Klassikalise ajajärgu kultuur	58
Ateena Periklese ajal (462–429 eKr)	59
Ateena. Peloponnesose sõda (431–404 eKr)	
Sitsiilia	60
Polise langus. Makedoonia (4. saj eKr)	62

Hellenism

Aleksander Suur (336–323 eKr)	64
Diadohhide sõjad (323–280 eKr)	
Diadohhide riigid I	66
Diadohhide riigid II	68
Majandus. Kultuur	70

Vana-Rooma

Esiajalugu. Etruskid (1000–500 eKr)	72
Riik	74
Seisuste võitlus. Välispoliitika (494–354 eKr)	76
Kesk- ja Lõuna-Itaalia (348–272 eKr)	78
Sõjad Kartaagoga I (264–212 eKr)	80
Sõjad Kartaagoga II (212–202 eKr)	82
Ida (200–133 eKr)	84
Perekond, kodanikud, õigus, religioon	86
Kunst	87

Revolutsioonid, kodusõjad I (133–79 eKr)	88
Kodusõjad II (77–44 eKr)	90
Kodusõdade lõpp (44–30 eKr). Printsipaad	92
Augustus (27 eKr–14 pKr). Kirjandus I	94
Keisririigi ajajärk (14–96). Kirjandus II	96
Adoptiivkeisrid (96–192)	
Severuste dünastia (193–235)	98
Sõdurkeisrid. Dominaat (235–305)	100
Constantinus Suur ja tema järglased (4. saj)	102
Majandus	104
Varakristlus	106

Varakeskaeg

Germaanlased	108
Slaavlased	110
Stepirahvad	112
Rahvasterändamine (375–568)	114
Esimesed germaanlaste riigid (4/5. saj)	116
Itaalia (568–1015)	118
Frangid I (485–750)	120
Frangid II (751–814)	122
Frangi riigi jagamine (9. saj)	124
Frangid III: kirik, kultuur, valitsemine	126
Inglismaa (kuni 1066)	128
Normannid	130
Venemaa (9.–13. saj)	132
Islam I (kuni 750)	134
Islam II (750–13. saj)	136
Ida-Rooma (Bütsants, kuni 867)	138
Kirik	140
Munklus	141

Kõrgkeskaeg

Saksa-Rooma riik I (911–1024)	142
Saksa-Rooma riik II. Ootoonide impeerium	144
Saksa-Rooma riik III (1024–1075), reformimeelsed paavstid	146
Saksa-Rooma riik IV (1075–1125)	148
Kirik, sektid, filosoofia (12.–13. saj)	149
Ristisõjad I	150
Ristisõjad II	152
Juudid	154
Kultuur	156
Riik	157
Prantsusmaa (987–1270)	158
Inglismaa (1066–1272)	160
Skandinaavia (10.–13. saj)	162
Saksa keisririik (1125–1190)	164
Poola (960–1320)	166
Moraavia, Ungari, Böömimaa (830–1306)	168
Saksa idakolonisatsioon (12.–13. saj)	170
Saksa-Rooma riik VI (1190–1268)	172
Bütsants (867–1204)	174
Hiina (4.–13. saj). Jaapan (kuni 13. saj)	176
Mongolite riigid (13.–14. saj)	178

6 Sisukord

Hiliskeskaeg

Ülikoolid, kirik (14./15. saj)	180
Hansa, Veneetsia, Genova (13.–15. saj)	182
Skolastika, müstika, <i>devotio moderna</i>	184
Linnad, territoriaalriigid	185
Hispaania (11.–15. saj)	186
Inglismaa (1272–1485)	188
Prantsusmaa (1270–1498)	190
Šveits, Burgundia (14./15. saj)	192
Saksa-Rooma riik I (1273–1378)	194
Saksa-Rooma riik II (1378–1493)	196
Saksa ordu, Skandinaavia (14/15. saj)	198
Leedu, Poola, Ungari (14/15. saj.)	200
Venemaa (1325–1613)	202
Balkan (13.–15. saj)	204
Bütsants (1204–1453)	206
Osmanid (1300–1660)	208
Hiina (1264–1368). India (999–1226)	210

Ajastute vahetus

Humanism	212
Renessanss	213
Majandus	214
Itaalia (14/15. saj)	216
Saksa-Rooma riik (1493–1519). Itaalia (1494–1516)	218
Leiutised, avastused. Aafrika (kuni 16. saj)	220
Ameerika vanad kultuurid	222
Ameerika (16. saj)	224
Hiina (1368–1644). Jaapan (1338–1639)	226
India (1526–1658)	228

Usulõhe ajastu

Kirikuolud (15. saj)	230
Reformatsiooni algus (Luther, Zwingli)	231
Anabaptistid (16. saj). Talupoegade sõda (kuni 1525)	232
Saksa-Rooma riik I (1521–1555)	234
Karl V riik (1519–1556)	236
Kalvinism. Anglikaani kirik	238
Katoliikluse uuenemine (16. saj)	239
Euroopa (16/17. saj)	240
Hispaania (1556–1659)	242
Madalmaad (1477–1648)	244
Prantsusmaa (1547–1610). Inglismaa (1485–1603)	246
Poola (1506–1621). Rootsi (1413–1629)	248
Saksa-Rooma riik II (1555–1618)	250
Kolmekümneaastane sõda I (1618–1629)	252
Kolmekümneaastane sõda II (1630–1648)	254

Absolutismiajastu

Barokk, ratsionalism	256
Valgustus	257
Prantsusmaa (1610–1697)	258
Prantsuse absolutism (17. saj)	260
Saksamaa (pärast 1648)	262

Austria (1663–1740)	264
Inglismaa I (1603–1688)	266
Inglismaa II (1688–1742). Hispaania pärlussõda (1701–1714)	268
Rootsi (1632–1721)	270
Venemaa (1613–1740)	272
Hiina (1644–1796). India (1658–1750)	274
Ameerika (17/18. saj)	276
Avastused, leiutised (17/18. saj)	278
Prantsusmaa, Preisimaa (1713–1748)	280
Seitsmeaastane sõda (1756–1763)	282
Venemaa. Poola (pärast 1763)	284
Valgustatud absolutism (18. saj)	286

Suurte revolutsioonide aeg

Riigi- ja majandusteoriad (19. saj)	289
USA I (1763–1783)	290
USA II (1783–1817)	292
Prantsusmaa I (1774–1788)	294
Prantsusmaa II (1789–1792)	296
Prantsusmaa III (1792–1799)	298
Euroopa (1792–1799)	300

Napoleoni ajastu

Euroopa I (1799–1809)	302
Prantsusmaa (1799–1812)	304
Saksa riik (1797–1806[09])	306
Suurbritannia (1783–1815)	308
Saksamaa I (kultuur, teadus)	310
Saksamaa II (1807–1814)	311
Euroopa II (1808–1812)	312
Euroopa III (1813–1815)	314
Euroopa IV (1814–1815)	316

Restauratsiooni- ja revolutsioonijärk

Poliitilised ideed	318
Suurbritannia I (1800–1840)	320
Euroopa I (18151–830)	322
Saksamaa I (18151–848)	324
Suurbritannia II (18151–848)	326
Prantsusmaa (1815–1848)	327
Euroopa II (1830)	328
Ladina-Ameerika (1800–1830)	330
Euroopa III (1848)	332
Saksamaa (1848)	334
Austria, Saksamaa III (1848–1849)	336
Saksamaa IV (1848–1862)	338

Rahvusriikide ajastu

Juudid	340
Kultuur. Teadus	342
Teadus. Tehnika	343
Sotsialism	344
Töölisliikumine. Sotsiaalpolitiika	345
Venemaa (1815–1874)	346
Prantsusmaa (1852–1871)	348
Itaalia (1850–1871)	350
Saksamaa (1859–1871)	352
Saksa Keisririik (1871–1890)	354

Austria-Ungari (1867–1914)	356	Itaalia (1919–1939)	436
Balkan (1871–1908)	358	Hispaania (1917–1939). Portugal (1911–1945)	438
Euroopa I (1871–1914)	360	Euroopa VI (1918–1939)	440
Euroopa II (1815–1914)	362	Euroopa VII (1918–1939)	442
Euroopa III (1840–1914)	363	Türgi (1918–1945)	444
Lääne-Aasia (1736–1925)	364	Lääne-Aasia (1916–1941)	446
India (1750–1916)	366	Kesk- ja Lõuna-Aasia (1918–1944)	447
Jaapan (1680–1853). Hiina (1797–1911)	368	Briti Rahvaste Ühendus (1919–1939)	448
Ladina-Ameerika (1830–1914)	370	Hiina (1912–1945)	450
USA (1817–1865)	372	Jaapan (1912–1941)	452
Aafrika (19. saj)	374	Ladina-Ameerika (1918–1945)	454
Imperialismiajastu		Aafrika (1914–1939)	456
Kolonialism, kõrgkapitalism (1880–1914)	376	Avastused ja leiutised.	458
Töölisliikumine	378	Fašism Itaalias	460
Töölisliikumine. Patsifism.	379	Natsionaalsotsialism Saksamaal	461
Suurbritannia I (1814–1914)	380	Maailmamajandus ja majanduskriis (1919–1939)	462
Suurbritannia II (1848–1914)	382	USA II (1933–1945)	464
Prantsusmaa I (1870–1914)	383	NSVL II (1924–1939)	466
Prantsusmaa II (1830–1914)	384	Suurbritannia II (1929–1940)	468
Saksa Keisririik I (1871–1914)	386	Prantsusmaa II (1931–1940)	469
Saksa Keisririik II (1890–1914)	388	Saksamaa III (1930–1933)	470
Venemaa I: sisepoliitika (1874–1914)	389	Saksamaa IV (1933–1934)	472
Venemaa II (1815–1914)	390	Saksamaa V (1933–1940)	474
Jaapan (1853–1912)	392	Teine maailmasõda	
USA (1865–1914)	394	Välsõjad (1939–1940)	476
Itaalia (1872–1915)	396	Mere- ja õhusõda. Majandus (1939–1945)	478
Balkan (1908–1913)	398	Põhja-Aafrika, Balkan (1940–1942)	480
Esimene maailmasõda		Antisemitism ja <i>Endlösung</i> (1933–1945)	482
Sõja põhjused, süüüksimus, juulikriis (1914)	400	Venemaa sõjatander (1941–1942)	484
Liidud, sõja eesmärgid (1914–1918)	401	Vastupanu (1939–1945)	486
Lääne ja -idarinne (1914–1917)	402	Liitlaste konverentsid (1941–1945)	487
Teised sõjatandrid, rahupüüdlused (1914–1917)	404	Põhja-Aafrika. Itaalia, Balkan (1942–1945)	488
Poliitilised kriisid. Vene revolutsioon (1917)	406	Ida- ja läänerinne (1941–1944)	490
Sõja lõpp (1918)	408	Saksamaa kokkuvarisemine (1945)	492
Rahusõlmimised (1919–1920)	410	Vaikse ookeani sõjatanner (1941–1945)	494
Maailmasõdadevaheline ajajärk		Aeg pärast Teist maailmasõda	
Poliitilised probleemid (1918–1939)	412	Rahvusvahelised suhted	496
Rahvasteliit (1919–1946)	414	Pögenikeprobleem	498
Euroopa I (1919–1936)	416	ÜRO I (1945–1965)	500
Rahvusvaheline kommunism	418	ÜRO II (1945–1965)	502
NSVLI (1918–1924)	420	NSVLI (1945–1953)	504
USA I (1919–1933)	422	NSVL II (1953–1–65)	506
Suurbritannia I (1918–1929)	424	Euroopa I (1945–1965) / Lähis-Ida I (1945–1965)	507
Prantsusmaa I (1919–1931)	425	Rahvademokraatiamaad I (1945–1965)	508
Saksamaa I (1918–1923)	426	Rahvademokraatiamaad II (1945–1965)	510
Saksamaa II (1923–1930)	428	Rahvademokraatiamaad III (1945–1965)	511
Euroopa II (1918–1939)	430	Hiina, Jaapan (1945–1965)	512
Euroopa III (1918–1939)	431	Korea ja Indo-Hiina (1945–1965)	514
Poola (1914–1939)	432	Liitude süsteem (1945–1965)	516
Euroopa IV (1918–1938)	434	USA I (1945–1960)	518
Euroopa V (1918–1939)	435		

8 Sisukord

USA II (1961–1965),		Euroopa V (1966–1990)	561
Kanada (1945–1965)	520	Euroopa VI (1966–1990)	562
Euroopa II (1945–1965)	521	Euroopa VII (1966–1990)	564
Euroopa III (1945–1965)	522	Euroopa VIII (1966–1990)	566
Suurbritannia (1945–1965),		Saksamaa V (1966–1977)	568
Prantsusmaa I (1944–1946)	524	Saksamaa VI (1966–1977)	570
Prantsusmaa II (1946–1965),		Saksamaa VII (1978–1990)	572
Beneluxi riigid (1945–1965)	525	Lähis-Ida III (1966–1990)	574
Saksamaa I (1945–1949)	526	Lähis-Ida IV (1966–1990)	576
Saksamaa II (1949–1965)	528	Lõuna-Aasia II (1966–1990)	577
Saksamaa III (1945–1965)	530	Ida-Aasia (1966–1990),	
Saksamaa IV (1949–1965)	532	Austraalia (1966–1990)	578
Lähis-Ida II (1945–1965)	534	Kagu-Aasia II (1966–1990)	580
Palestiina–Iisrael (1933–1965)	536	Põhja-Ameerika (1966–1990),	
Arengumaad (1945–1965)	538	Kariibi mere piirkond (1966–1990)	582
Kagu-Aasia I (1945–1965)	540	Ladina-Ameerika II (1966–1990)	584
Lõuna-Aasia I (1945–1965)	542	Ladina-Ameerika III (1966–1990)	586
Aafrika I (1945–1965)	544	Aafrika III (1966–1990)	587
Aafrika II (1945–1965)	546	Aafrika IV (1966–1990)	588
Ladina-Ameerika I (1945–1965)	548	Aafrika V (1966–1990)	590
Desarmeerimine (1945–1990)	550	Aafrika VI (1966–1990)	591
Liitude süsteemid II (1966–1990)	551	Tänapäev 1990–2000	
ÜRO III (1966–1990)	552	Euroopa	592
Euroopa IV (1966–1990)	554	Aasia, Austraalia, Okeania riigid	605
NSVL III (1966–1990)	556	Aafrika riigid	614
Rahvademokraatiamaad IV (1966–1990)	558	Põhja- ja Lõuna-Ameerika riigid	618
Rahvademokraatiamaad V (1966–1990)	560		

Sümbolite ja lühendite loetelu

●	linn, asula	▲▲▲	embargo, blokaad
■	suurlinn, pol või kult keskus	— — —	müür, vall
■	<u>pealinn</u>	☀	üleštõus, revolutsioon
⦿	peapiiskopkond	⚡	pingekolle, sõjatander
⦿	piiskopkond	✂	lahingu toimumispaik
⦿	likvideeritud piiskopkond	👑	monarh (keiser, kuningas, vürst)
⦿	klooster, abtkond	▲	riigipea, president
●	loss, linnus	Ⓢ	seadusandlus
◆	kindlus	🏛	parlamentaarne institutsioon
☀	piiramine	Ⓢp	poliitiline suurvõim
⦿	konverentsi toimumispaik	— —	liit, allianss
⦿	lepingu sõlmimise koht	Ⓢ	liitlane
☉	hävitatud linn, asula	— —	personaalunioon
⌘	mäekuru	Ⓢ	abielu